כים:

יברך הכל כמנהג המדינה אמר אביי 6לא

שנו אלא לאחריו אבל לפניו [מצוה] לברך

סרא״ר יהודה אמר שמואל כל המצות מברך

עליהן עובר לעשייתן יימאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא א״ר נחמן בר

יצחק דכתיב יוירץ אחימעץ דרך הככר

ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא יוהוא

עבר לפניהם איכא דאמרי מהכא ויעבור

מלכם לפניהם וה' בראשם תניא מרבי כופל

בה דברים רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה

דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול

מאודך לממה דרש רב עוירא זימניז א"ל

משמיה דרב∘ וזימנִין א"ל משמיה דרב יּ(אשי)

מאי דכתיב יויגדל הילד ויגמל עתיד המב"ה

לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו

לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כום של ברכה

לברך ואומר להן איני מברך שיצא ממני ישמעאל אומר לו ליצחק מול וברך אומר

להן איני מברך שיצא ממני עשו אומר לו

ליעקב מול וברך אומר להם איני מברך

שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה

לאוסרו עלי אומר לו למשה מול וברך אומר

להם איני מברך שלא זכיתי ליכנם לארץ

ישראל לא בחיי ולא במותי אומר לו ליהושע

מול וברך אומר להן איני מברך שלא זכיתי

ב) לעיל ז: מנחות לה:, (ג) [נדה סג:], ד) [סוכה

לט. תוס׳ פ״ין, ה) ול״ל

דרב אמין, ו) ול"ל אסין, ז) לעיל פו., ה) [כ"ל מסין, t) לעיל פו., ה) [ברכות מו.], ע) [ל"ל אמרו],

נ) [ברכות סד.], ס) [סוטה

טו.], ע) [דף קטו.], פ) [קד: מודה חוץ],

הגהות הב"ח

וכו׳ הלכד אתרווייהו:

מוסף רש"י

ומוספתה פ"י ה"ח]. ל) [תוספתא פ"ב הי"ג], () [ברכות סד.], מ) [ע"א], קה א מיי פ"ג מהלי

חנוכה הלכה מוש"ע א"ח סימן סעיף ג: קו ב ג מיי' פ״ח מהלי הלכה ט [ופ"ו שם הל' יאן סמג עשין עא טוש"ע א"ח סי" סעיף א:

תורה אור השלם ו. וִיהִי מָה אָרוּץ וַיּאמֶר. לוֹ רוּץ וַיְּרֶץ אֲחִימַעַץ דָּרֶף הַבִּכָּר וַיַּעֲבֹר אָת יָּיֶן יַּוּבְּרָּ וַיַּצְבּנוּ אֶּוֹר הַבּוּשִׁי: שמואל ב יח כג 2. וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וִישְׁתַחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתוֹ עַד פָּעָמִים עַד גִּשְׁתוֹ עַד בְּעְנִינִם עַוּ גִּשְׁוּנוּ עַוּ אָחִיוּ: בראשית לג ג 3. עָלָה הַפּּרֵץ לִפְּגֵיהֶם פרצו ויעברו שער ויצאו בוֹ וַיַּעֲבר מַלְכָּם לְפְנֵיהֶם ויי בראשם: מיכה ב יג ַנְיְּבְיּל הַיֶּלֶד וַיִּגְּמֵל 4. וַיִּגְדֵל הַיֶּלֶד וַיִּגְּמֵל וַיַּעשׁ אַבְרְהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל בְּיוֹם הִגְּמֵל אֶת בראשית כא ח

דברי הימים א ז כז 6. פּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשְּׂא. וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: תהלים קטז יג

רבינו חננאל תנן התם מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך אחריו יברך. תניא ר' כופל בה דברים [ר' אלעזר בן פרטא מוסיף, מאי היא מוסיף, לכפול מאודך ולמטה. עניז שגומל הקב״ה חסד לזרע יצחק אחר שאוכלין ושותין אומר׳ לאברהם ברד אומר איני .... מברך שיצא ממני ישמעאל וכר', עד נותנין לדוד ואומר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא וגו׳. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. מאי אפיקומן, רב אמר שלא יעקרו מחבורה זו ויאכלו פסח בחבורה אחרת, ושמואל אמר אפילו באותה חבורה, כגון אכ לו באונורובויון, כגון קליות ואגוזים וכיוצא בהם, וכל שכן בשר וכיוצא בו שמפיג מתוך פיהם ומפכחין טעמו של פסח. תניא כותיה דרבי יוחנז איז מפטיריז אחר הפסח אפיקומן כגון קליות ואגוזין. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל איז מפטיריז אחר מצה י אפיקומן. ואקשינן עליה והא אנז לא תנז אלא אין מפטירין אחר הפסח, הא אחר מצה מפטירין. י ופרקינן לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא מצה דלא נפיש טעמה ואתי טעמה נפיש דהני לפכוחי דמצה. אלא פסח דנפיש טעמיה ולא אתו הני מפכחי טעמיה אימא מפטירין אחר הפסח קמ״ל דאין מפטירין. נימא מסייע ליה, הסופגנין . והדובשנין והאסק[ר]יטין אדם ממלא כריסו מהח ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. דיקינן מינה מדקתני באחרונה, ש״מ אין מפטירין אחר מצה

אפיקומן.

אבל לפניו מצוה לברך. לפי מה שפירש 🌣 לעיל דהפסוקים לא הוו הפסק וברכה אחרונה היא חתימת הראשונה לא יחכו כאו דאיך יברך לפניו ולא יחתום אחריו מהר״י: אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה. רב מוקי למתניתין כדר' יהודה דסבר דחין הפסח

נאכל בשני מקומות והכי אוקימנא סתמא פרק כילד לולין (לעיל ד' פו.) שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אלו הופכין פניהם ואוכלין ואלו הופכין פניהם ואוכלין והשמש באמלע פירוש משום היכרא וכשהשמש עומד למזוג קופן את פיו עד שמגיע אלל חבורתו ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה והיינו דוקה בפסח אבל מנה לה השכחן בשום דוכתה דליתסר בשתי מהומות ואי משום דאתקש לפסח להא על כרחיך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרך ממתני' לרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הא אחר מנה מפטירין ולא מלי לשנויי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבותא פסח טפי ממנה אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח והא דקאמרינן לקמן אביי הוה יתיב קמיה דרבה והוה קא מנמנם פי׳ הקונטרם לקמן אע"ג דלא הוי בזמן הפסח הא איתקש מצה לפסח ולא נהירא ובירושלמי מפרש לה גבי תענית דאמרינן פ"ק דתענית ישן אסור לאכול ולא שנו אלא ישן ממש אבל מתנמנם לא ורבה הוה מתנמנם ובעי למיסר בתר הכי וקמייתי ראיה מפסח דכי היכי דפסח לא חשיב נמנום בעלמא כשינה מעליא לענין שני מקומות

ה"נ לא חשיב נמנום לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי:

לבן דכתיב יהושע בן נון זנון בנו יהושע בנו לבן דכתיב יהושע בנו אומר לו לדוד מול וברך אומר להן אני אברך ולי נאה לברך שנאמר יכוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא: מתני' "יאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: גמ' מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון יאורדילאי לי וגוזלייא לאבא ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן יי(אמר) כגון סאורדילאי לי תמרים קליות ואגוזים תניא כוותיה דרבי יוחנן אין מפמירין אחר הפסח כגון תמרים קליות ואגוזים אמר רב יהודה אמר שמואל יגאין מפטירין אחר מצה אפיקומן תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אחר הפסח הוא דלא אבל לאחר מצה מפטירין לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש מעמייהו אבל לאחר הפסח דנפיש מעמיה ולא מצי עבוריה לית לן בה קמשמע לן נימא מסייע ליה יהסופגנין והדובשנין והאיסקרימין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה באחרונה אין

בראשונה בראשובה לולין (לעיל דף פו.) דפסח נאכל בשתי חבורות ואין האוכל אוכל הפסח בשני מקומות. והך מילתא דרב אוקמיה התם בשעת אכילה אבל לאחר אכילה יכול ליעקר לומר הלל בחבורה אחרת ולא קפיד אלא לאכול בב׳ מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון שרי רב ובלבד שלא יעקור לאוכלן עם חבורה אחרת. והיינו דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן ואמרי כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורחו ראשונה וליכא לפרושי שלא יעקרו מחבורה לחבורה דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת דהא סחם לן חנא בכיצד צולין (שם) וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורתו ותרי סתמי למה ולרב הכי משמע ליה אפיקומן אפיקו מנייכו הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר: **כגון ארדילאי לי** וגווליא לאבא. לרב. דשמואל הוה רגיל לאכול בקינוח סעודה כמהין ופטריות ורב רגיל לאכול אחר סעודתו גוזלות. ולשון אפיקומן הוליאו והביאו מיני מסיקה. ואתא שמואל למימר דלא מיבעיא שלא יעקור מחבורתו לחבורה אחרת אלא אפילו בחבורתו אסור לאכול כלום אחר הפסח שלא יאבד ממנו טעם הפסח ולפי שדינו ליאכל בסוף על השבע וכן כל קרבנות כדכתיב (במדבר יח) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין 🌣 : אבא. כך שמו של רב אלא בכבוד קורין אותו רב בבבל הכי כמו שקורין לרבי יהודה הנשיא בארץ ישראל רבינו וכן מוכיח בשחיטת חולין (דף קנו:) דאמרי׳ מאן ריש סידרא בבבל אבא אריכא וברב מיירי שהיה רב ארוך בדורו כדאמרינן במסכם נדה (דף כד:). ורבי יוחנן כשמואל סבירא ליה אלא שהיה רגיל באלו בקינוח סעודה: אין מפטירין אחר המלה אפיקומן. שלריך לאכול מלה בגמר סעודתו זכר למלה הנאכלת עם הפסח בכריכה. זזו היא מלה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מלה בראשונה אע"פ שאינה לשם חובה כדאמר רב חסדא לעילש גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרוייהו ברישא והדר אכיל מנה באחרונה ואחר אותה מנה אין נפטרין ממנה באכילת דבר אחר שלא לשכח טעמה. ובמצה בזמן הזה מיירי דליכא פסח בהדה דאי בזמן דאיכא פסח הא בהדיא חנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן והיינו אחר פסח ומצה הנאכלת עמו: **אחר הפסח הוא דלא**. אכיל בזמן דאיכא פסח דאין אוכלין אפיקומן אחר הפסח והמלה שעמו: אחר מלה. בלא פסח מפטירין: **סופגנין.** רקיקין העשויין כספוג מחוך שעיסתן רכה אין תורת לחם עליהן ואנן בעינן לחם דכתיב (דברים טו) לחם עוני: דובשנין. מטוגנין בשמן ודבש ואינו לחם עוני אלא לחם עשיר:

לכפול. כל ההלל: כופל דברים. מעט היה כופל כגון מברוך הבא ולמטה: נון בנו וגו'. ממשפחת אפרים בן יוסף חשיב ואזיל עד יהושע ולא משכח ברא ליהושע: בזתבר' מפטירין. לשון הנפטר מחבירום. כשנפטרין מן הסעודה מביאין מיני המתיקה: גבו' ארדילאי לי. "לכפול יכפול לפשום יפשום לברך אחריו

כגון אני שרגיל לאכול כמהין ופטריות לחחר סעודתי: וגווליא לאבא. לרב שהיה רגיל לאכול גוזלים לאחר סעודתו. ולשון אפיקומן הוליאו והביאו מיני מחיקה: אין מפטירין אחר מלה אפיקומן. שלריך לאכול מלה בגמר הסעודה זכר למנה הנאכלת עם הפסח וזו היא מנה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מלה אותה שלאחר אכילה. ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מלה בראשונה (הואיל ו) [אע"פ שאינה] באה לשם חובה כדאמר רב חסדה לעיל (דף קטו.) גבי מרור דלאחר שמילא כריסו הימנו היאך חוזר ומברך עליו הכי נמי גבי מלה הלכך (A) תרוייהו מברך ברישא והדר אכיל מלה באחרונה בלא ברכה אבל לא מרור דלאו חובה הוא:

ה בשם... בראשונה רשב"ם לרפול. את ההלל: רופל בה דברים. מעט היה כופל מברוך הבא ולמטה: מחודך ולמטה. ולי נראה משום כבוד ישי ושמואל ודוד ואחיו שאמרוהו מאודך ולמטה כדאמרן לעילם כופלין אותו ויש לשונות אחרות ולא נהירא: ולה במותי. שנקבר מול בית פעור ולא זכו עלמותיו ליכנס בארץ כעלמות יוסף שנקברו בארץ כדכתיב (יהושע כד) ואת עלמות יוסף קברו בשכם והיינו דכתיב (דברים ד) כי אנכי מת בארץ הזאת בחולה לארץ אינני עובר את הירדן אפילו לאחר מיתה לא יעברו עלמותי את הירדן: נון בנו יהושע בנו. ממשפחה הפרים חשיב בדברי הימים עד יהושע ולא משכח קרא ברא ליהושע: מתני' מפטירין. לשון הנפטר מחבירוי. כלומר כשנפטרין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן ובגמרא מפרש: גבו' אמר רב שלא יעקרו מהבורה לחבורה. אחר שאכלו הפסח בחבורה לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות ואנן תנן סתמא כר"י בכילד

לכפול. כל פסוק ופסוק, ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה, הודו מחלה וסוף, יאמר נא שלשה פעמים, קראתי יה ענני יה, ה' לי ה' ב לחסות טוב במרחב מוב לחסות, סבבוני סבוני, דחה דחיתני, ויהי לי לישועה קול רנה וישועה, ימין ה' ימין ה', לא אמות ולמות לא נתנני, פתחו לי מאודר ולמטה אינו כפול. וחיינו דאמרינן (סוכה לט.) מוסיף לכפול מאודך ולמטה (שם דח.). עובר. קודס (לעיל ז:). ויעבר את הכושי. ויקדס את הכושי (מגילה כא:) **הלמו** לרוץ לפניו (סוכה לט.). כופל בה דברים. מאנא והלאה (שם). מוסיף בה בהלל לכפול על כפ (שם). מאודך למטה. כדפרישית לעיל, שכל כפול מרחשו איז המזמור כפול מרחשו ועד כחן (שם). אין אחר הפסח ופיקומן. כשהגיע להפטר מן הסעודה, דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השובע, שכן חובת כל הקרבנות כדקיימא כל הקרבנות כדקיימא לן (חולין קלב:) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, אין נפטרין על ידי אפיקומן (לעיל 19.1). שלא יעקרו מחבורה אפיקומן לשון כליכם מכאן לחבורה. ונלך ונאכל עוד בחבורה ומן המוכל פוז לחול מחלת (לעיל פו). כגון אורדליא לי וגוזלייא לאבא. שמוחל חכיכין עליו ארדליא בקנוח סעודה והן כמהין ופטריות, ולרב היו חביבין גחלות, ושו היה קורא לרב ושמואל לככודו (ברכות מז.) כלומר אין רשאין ליפטר בדבר אחר מחוך סעודתו ולומר אפיקומן, כלומר הוציאו מינין של מאכל בקינוח להפקיע ט ינוח הסעודה, פקיע טעס פסח ד"ח חפיקומן לשון יוני

רש"י סי' שצא).